

^vŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 39. V torek 27. septembra 1853. II. tečaj.

Tonček v šoli.

Oče. Skoraj boš znal, moj Tonček! že sam brati, kar drugotečajarji v svoje pismarice pišejo. Pogledaj Nečekovo pismarico, boš že skoraj vse pismenke poznal; poslušaj, bom ti bral, kar je Neček napisal:

Igraš rad, delati pa nočeš! — Jesti ne tirjaj, če delal nisi! — Kar sim na svetu, še nisim od te prikazni čudnejšega vidil! — Lepa zora! oh, še lepši zlato sonce! — Milo je solze točila na gomili svoje ljube, drage matere! — Ne vzemite mi za zlo, da vas nadlegujem! Od daleč je majhen, pri bliži pa velik! — Pri Bogu je vse mogoče.

Tonč. Vam čez ramo sem tudi jaz v pismarico kukal, in res vse male pismenke sem poznal.

Oče. To je priča, da so vaš g. učitelj pravi mojster, ki znajo pervence dobro podučevati. Da bi se vsi učitelji tako obnašali, kedar svoje pervence učijo pismenke poznavati! Že to mi je serčno dopadlo, da niso koj prvi dan začeli s mrtvimi pismenkami; temuč 3—4 perve tedne so se s pervenci prijazno pogovarjali, jim bi rekel jezik rešeli, ploščice podali in jih tudi čerte narejati učili. To je bilo kratkočasno, s tim so dobili otročiči kaj veselja do šole! — Drugič je bilo to modro in imenitno, da so pri uku počasi naprej stopali, le edno samo pismenko so vam pokazali. Potem so vsako tihnico s vsako glasnico vezali — narprej so tihnico postavili pred glasnico postavim: mi, mu, [itd. po nemško se to pravi: „Anlaut“, po slovensko bi se to moglo imenovati „natihnica“, in so to tako dolgo gnali, da so vsi pervenci tihnico s glasnico hitro in gladko znali izgovarjati. Sedaj so začeli tudi tih-

nico za glasnico postavljati, postavim: ir, ar, or itd. po nemško je to „Auslaut“ po slovensko „zatihnica“. Še le potlej, ko so učenci znali vsako novo natihnico in zatihnico urno izrekovati in tudi poprejšne gladko ponavljati, so g. učitel še le spet novo tihnico učili. — Niso od nobene tihnice glasa sami učencom povedali, temuč so le otroke napeljevali, tihnice iz znanih besed iskati in najti. — Tudi to je neobhodno potrebno bilo, da so ponavljavce (monitoren, Musterschüler) izvolili, kateri so se med tim, da so g. učitel učence višjih oddelkov učili, s pervenci pečali. Kakor sem vidil, so tvoj učitel, ljubi moj Tonček! za ponavljavca vselej vzeli kakega pridnega učenca višjega razreda; alj to ni neobhodno treba, za ponavljavca se more tudi izvoliti kak priden in prebrisan učenec izmed samih pervencov. Glej! tako so tvoj učitel pri začetnem uku se obnašali, zato pa ti tudi vse pismenke tako dobro poznaš, slovke in besede sostavljaš in že clo pišeš. Vsim učiteljem taj glasno povem: *od začetka počasi, počasi!* —

Alj dosti sem govoril, povej mi ti, kaj ste se dones iz nazornega uka učili.

Tonč. Dones so nas peljali k oknu in nam djali: Hišne dele mi že znate imenovati, povej mi ti hitro kak hišni del, ti tudi, še ti. Poglejte sedaj okno, hitro bote vidili, da ima tudi okno svoje dele. Poskusite mi nektere dele imenovati. Pokazali so g. učitel sedaj na ti, sedaj na uni hišni del, kterega ime nismo vedeli, so ga nam g. učitel povedali, tudi to so pristavili, iz česa je nared, kdo ga nareja? Slednič so mene poklicali in ukazali, vse dele okna pokazati in imenovati.

Oče. Pojdiva k oknu, pokaži mi vse dele okna počasi zaporedoma in jih imenuj?

Tonč. Deli okna so: oboknica, križ, šibra, remica, zatik, okov, pah. To smo ušesa nategnili, ko so nam g. učitel pravili, kako čudno se steklo alj glažovna napravlja! — Potem smo pa spet rajtali.

Oče. Že vem, kaj ste se dones učili in tudi to že vem, kar se bote jutre in jutremine učili. Ste se učili petko soštevati in odštevati, kaj ne?

Tonč. Res je; to je ravno tako šlo, kakor pri dvojki, trojki in čvetirki. Narprej smo narejali čerte na desko in tako petko soštevali. Zatim smo petko odštevali, narprej spet s čertami na deski, slednič smo dobili naloge, da smo jih zrajtali in tako pokazali, da se s petko že znamo dobro obhoditi. Tudi pri petki so kako dvojko, trojko itd. vmes vtaknili, da smo stare že znane reči ponovili.

Oče. Ravno tako se bote prihodnje dni višje števila do deset učili. Do deset morate znati soštevati in odštevati, ko bi rezal. Boš vidil, da bojo g. učitel še le potem vam spet kaj novega pokazali.

— Priden si bil dones Tonček! To le imaš nekaj orehov in malo pogače, le se veseli! —

Učiteljski shod v Ribnici 17. Maja 1853.

Ti shod je štel 16 oseb ali udov, namreč: štiri gosp. fajmoštre, šest gospod katehetov in šest učiteljev. Predsednik zbóra, častiti gospod dekan Ig. Holzapfel so bli učiteljem tiga šolskiga okraja naložili, na sledóče prašanja pismeno odgovoriti:

I. *Kako bi se otroci pred kletevjo in rotenjam obvarovati dali, in ako so že tega navajeni, kako naj bi se odvadili?*

Od tiga se je tako le pisalo, in pri shodu tole govorilo: Ne samo odrasčeni, n. p. brezvestni mešetarji pri kaki kupčii, zarobljeni in vinjeni vozači na cestah, neobtesani brodniki na ladjah preklinajo po peklensko; tudi ne samo kak termast togotnik v kmetjski obleki se prederzne perduševati in rotiti se: temuč mnogokrat slišimo dandanašni tudi take, ki se scer za učene imenitne gospode štejejo, preklinjati, in se še s tim nekako bahati, kakor da bi bil to kak važen šolski predmet, kterega so si v učnih letih pridobili. Zagotoviti še sme, da ga dandanašni že ni stanu, nobene starosti, tudi ne spola, kjer bi kletve slišati ne blo. Ker se je ta gerda pregreha na svetu že povsod raztrosila, tako rekoč podomačila, ni čuda, da je žalibog tudi naša ljuba mladež že zajo oskrunjena. — Da bodo pa saj nedolžni otroci pred to gnjusobno nekeršansko navado obvarovani, naj si po vsi moči prizadevajo dušni pastirji in učeniki, tako le:

1. Naj gosp. kateheti otroke mnogokrat opnijo, kako gerd in velik greh da je kletva, in koliko nesreče in škode na svetu porodi; in naj ti poduk prav ginjivo, pa vselej od ene druge strani ponavljajo. Naj jim pred oči postavijo n. p.: kaj za en velik greh je kletov, kakšina nečast se povsod pričujočimu vsigavednimu Bogu skoz taisto dela, kaj za ene strašne kazni je Kristus tistim zažugal, ki se jezajo in kolnejo — kako se kletev sama na sebi strašno glasi, da jo še človek, ki ima količkaj kristjanskiga duha sovraži, in od strahu trepeče, kadar jo slišati mora, — kako se preklinovavec nad vsako stvarjo božjo pregreši, — in kako je marsikteriga neskončno svet in pravičen Bog že 'na tim svetu z groznimi kaznimi obiskal, — kaj ga pa na unim svetu čaka —! Naj bo pri takim poduku tudi učitelj pričujoč, da bo tudi on o priložnosti otroke zopet podučiti, svariti, in v njih sercih nar huji gnjusobo do te pregrehe zbuditi pripomogel.

2. Ja goli poduki niso zadosti, ker pohujšlivi zgledi drugih večkrat vse podrejo in vničijo, kar je blo v učilnici z trudam sozidano; zatorej je perva potreba otroke pred pohujšanjem obvarovati, in to na tako vižo:

a) Naj se učenik sam varuje, kako nespodobno besedo izustiti.

b) Naj bo on skerben, da tudi med učenci kak preklinovavec ne bode, in ako zasači kteriga, ki se je z kletevjo pregrešil, naj ga posvari, naj ga kaznuje po očetovo.

c) Pa, kaj, če otroci doma starše, brate, sestre, družino i. t. d. kleti slišijo? Tukaj naj se učitelj po vsi moči prizadeva, da ga bodo taki otroci ljubili, radi vbogali, ga tudi večkrat na domu obiskali, kjer jih naj še posebno v tem podučuje, in priporoči, da naj, kar je mogoče, v miru z domačimi živijo, in k hišnimu miru po celi moči pripomorejo, da naj stariše nikoli ne žalijo, in če so taisti od drugih žaleni, razjezeni, h kletvi pripravljeni, naj se za toliko časa odtegnejo — naj za stariše molijo — Bog zanesi jim, ker ne vedo, kaj delajo! Odraščene, stariše i. t. d. v tem svariti in podučevati imajo pa duhovni posebno priložnost na lecah in v spovednici.

3. Posebno naj pa kateheti in učitelji otroke vedno k poterplenji, prizanesljivosti in krotkosti do razžalnikov napeljujejo, in

učijo z besedo in z gledam Odrašenikovo: „Ljubite svoje sovražnike i. t. d. — „Učite se od mene, ker sim iz serca pohleven in ponižen i. t. d. Enake izreke naj ponavljata učitelj in katehet o vsaki pripravni priložnosti, — in gotovo bodo te dober sad obrodile.

4. Je molitev dobro znana pomoč zoper kletev. — Naj bi se v šoli vpeljalo vsaki petik popoldne ob treh v spomin Jesusoviga križanja in njegove britke smerti k navadni molitvi tudi molitvico za spreobrnjenje preklinovavcov pristaviti, kakor je tudi Kristus na križu v smertnih britkostih za svoje sovražnike in za tiste molil, ki so ga pod križam kleli. — Naj bi se tale molitvica prav z pobožnostjo opravila:

„Jesus, ki si na križu v smertnih težavah svojim sovražnikom odpustil, in zanje molil, daj tudi nam gnado, da bomo tudi mi vsim sovražnikom odpustili in tebe z kletevjo nikoli ne žalili, ki živiš in kraljuješ od vekomej do vekomej.“ Amen.

Kako bi se pa otroci, ki so se te pregrehe že navadili, nje odvaditi dali?

To je pa za učitelja in kateheta še veliko večji in težji reč; zakaj lažej se najdejo kristjani, ki niso nikoli kleli, kakor spreobrnjeni preklinovavci. — Oh le preveč je dandanašni očitnih oznanovavcov in učenikov te pregrehe! — Skoraj ni družiga pripomočka otroke kletve odvaditi, kakor z čutljivimi telesnimi kaznimi; vender za prvi pregrešek, naj bi se otroku dalo za kazen se kake podučljive izreke, povesti, zglede i. t. d. zglave naučiti ali prepisati, ali naj se mu post naloži.

Neko učenko, ki se je bla kletve navadila, so gosp. katehet z tim odvadili, da so ji lep križic na vrat obesili, in ji djali: Kolikorkrat bi zakleti utegnila, poljubi križic ter reci: Jezus, Jezus, kako dolgo te bom še gajžlala! To je storilo, da je v kratkim ti greh zapustila in se poboljšala.

(Konec sledi.)

Sirotek.

Kje so oče, kje so mati,

Kje so bratje in sestre?

Časi so minuli zlati,

Kak žaluje mi serce.

Žalostno je serce moje

Tužno, kamor se ozrem;

To, le to želje so moje,

Da za ljubmi kmalo grem.

V prah so in pepel razpali,

V črni zemlji zdaj leže!

Na grobeh sirotek mali

Molil bo za njih kleče.

Janez Tomšič.

Listonoša.

* Iz *Gorenskega*. 19. aug. je bilo dopoldne v *Mošnjah*, popoldne pa v *Radolici* šolsko izpraševanje. Reči se sme, da ste obe šoli pokazale, da se resnične šoli pravega pomena biti prizadevate. V *Mošnjah* scer ni bilo toliko učencov, kakor bi jih bilo lahko, ker za šolo pripravnih otrok je okoli 120, v šoli pa jih je bilo le 52. Ne ve se, kdo da je tega kriv. Tukaj ima učitelj veliko zadržkov, da mu s pravim uspehom po sreči ne gre. Kakor se je iz zapisnika vidilo, je dobival celo šolsko leto vsaki mesec novince v svojo šolo, in to je neizrečeno težavno in nadležno. Čudo je, da so pri vsim tem otroci vendar vsak po svojem dobro znali. V *Radolici* je bilo vsih učencov in učenk okoli 120. Lepo število! Uče se po slovensko in nemško. Gospoda učitelja znata oba jezika tako lepo in s pridom združiti, da je res veselje slišati. Otroci so odgovarjali tako krepko in glasno, da je bilo kaj, in tako mora biti. Po nekterih krajih je to ravno narobe. Učitelj in učenci tako tiho in mlačno govore in odgovarjajo, da bi človek jih poslušavši dremal kmalo. Živa beseda in obnašane in pregane govorivca in poslušavca. Da bi pač nekteri šolniki to reč enmalo bolj premislili!

Drobtinčice.

* Že večkrat smo slišali, da knjigarji na deželi šolske bukve po višjej ceni prodajo, kakor gre. C. k. ministerstvo je prodajavcom šolskih knjig že tako visoke procente dovoljilo, da ni lepo in pravično, še več dobička iskati. Dolgo smo molčali od tega, dalje pa ne moremo; zato razglasimo, kar nam nek prijatelj piše: „Hudo za naše šolarje — kateri so večidel vbožnih staršev —, da morajo vse šolske bukve po krajcarji dražeji plačevati, kakor je

na prvem listu zaznamovano. Po tem ima prodajavec per buk-
vica, katerih cena je 50 kr., že 2 %, katerih cena je 10 kr.: 11 %,
katerih cena je 5 kr. 20 %. Naj pomaga, kdor zamore!

* Na *Kranjskem* je bilo leta 1852 v 296 farah 111 katolj-
skih ljudskih šol. Med timi je bilo 7 glavnih, 100 začetnih šol
in 4 so bile deklishe. Med 111 je jih bilo 13 nemskih in 48 nem-
ško-slovenskih, 50 slovenskih. Všolanih vasi je bilo 2338, ki
štejejo 43.042 za šolo zrelih otrok; nevšolanih vasi je bilo 1171,
ki imajo 17.039 za šolo vgodnih otrok. Vsih za šolo zrelih otrok
je bilo 60.081; med timi je jih le 12.410 šolo obiskovalo. 47.671
otrok taj ni imelo sreče, postavno vredjene šole obiskovati! Slo-
venci! alj vas ni mar za ljube nedolžne otročiče, ktere je Bog
vam izročil! —

Po pravici pristavijo „Novice“: Toliko tavžent zamurčkov
imamo *domačih*! Kdo se bo teh vsmilil? —

* Posledni ukaz c. k. ministerstva, da se imajo učiteljski shodi
postavno in redno deržati, že začne lepo ino veselo sadje roditi.

19. septembra je bil *pervi* shod slovenskih učiteljev *Celov-*
ske dehantije. Učiteljev se je zbralo 7, toraj vsi so prišli in svoje
veselje in hvalo očitno na znanje dali, da so se učiteljski shodi —
toliko koristni in potrebni — saj enbart zprožili in začeli. Izmed gg.
fajmoštrov, katehetov in drugih duhovnikov pa še eden ni prišel!
Po postavi in tudi po svojem poklicu so gg. duhovniki prvi pred-
stojniki ljudskih šol! C. k. šolski svetovavec, g. Š. Rudmaš,
so sami predsedovali, in se prav po očetovsko s gg. učitelji za-
stran šolskih reči pogovarjali. Kaj se je pa pretresovalo in skle-
nilo, bodemo drugokrat povedali.

Društvo sv. Mohora.

* Gosp. R — iz Koroškega v listu 75. „Novic“ takole piše:
„Zastran društva *sv. Mohora* smo *ravno tistih* misel, kakoršne so
„Novice“ izustile. Koliko veselih nad smo imeli, ko se je društvo
osnovalo; zdaj so pa jele po vodi plavati, — da bi vsaj vse ne
splavale!“ — Na to odgovorimo:

Kar je društvo *sv. Mohora* leta 1852 na den spravilo, so
„Novice“ same pohvalile; le to so pristavile, da bi bolje bilo, če bi

društvo knjižice po 10 krajc. na svitlo dajalo, in če bi se rokopiši gg. odbornikom v pretres pošiljali.

Nekaj tacih knjižic je društvo vsako leto izdalo in jih tudi zanaprej izdajati misli. Vendar Celovski odbor v mislih ima, gg. družtvenikom s tim vstreči, če vsako leto tudi kako obširno knjigo tiskati da. Kako široko in kako malo obdelano je polje, ki ga pred seboj imamo! —

Zastran rokopisov pa gg. spisatelje lepo prosimo, svoje spise gg. odbornikom svojega okraja pošiljati, da jih ti pretrre-sejo, in če jih za natis vredne spoznajo, v Celovec pošlejo. Tako bo tudi to lahko poravnano. —

Kar letošne knjige našega društva tiče, obseže knjiga:

„Kafolovi ogovori II. del“	18½ pol
„Božidar“	7½ „
„Družtveni imenik“	2¾ „
„Zgodovina st. zakona s 36 podobami	5¼ „
„Stari Urban“	15 „
Šolski prijatelj“	26 „

to je taj vkupej 75 „

brez podob, ki za stari in novi zakon pridejo na 550 fl. sr.

Radi bi bli tudi Goffina II. del že letos pridjali, pa to nismo v stanu; mesca Januarja 1853 bomo razposlali „Življenje svetnikov I. del“, kterege so nam presv. Lavantinski knezoškof obljubili, dalje „Goffine-a II. del“ in „I. zvezek Praprotnikove knjižnice za slovensko mladino“, dalje se tiskajo „Cvekove pesmi s napevi“ in tudi „sv. pismo“ se za natis pripravlja, za katero smo g. Placidu Javorniku že 500 gold. sr. plačali.

Po tem taj bojo naši Slovenci lahko verjeli, če jim naznamo, da so nas goraj iz Novic ponatisnjene besede prišle kot blisk iz jasnega neba, in da so nas močno v serce vrezale. Ako bi naši Slovenci na to gledali, kar se po novinah piše, ne pa na to, kar se dela, bi se znalo zgoditi, da vse naše nade po vodi splavajo.

Odgovorni Izdaj. in vredn. A. Einšpieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.